

.....
процесу, від міжнародних технологічних потоків неможливі розв'язати розвиток української науки, ні її глибоке осмислення, ні вивчення чи дослідження. За даними наукознавців, зараз у світі виходить 20–30 тис. журналів, що друкують за рік декілька мільйонів статей. Можна елементарно загубитися в цьому інформаційному потоці, а можна почувати себе досить вільно, використовуючи електронні системи пошуку, що і є повсякденністю для західного дослідника. В Україні ж вільного доступу до електронних журналів немає. А якщо є, то дуже обмежений. Українські дослідники майже не користуються електронними пошуковими системами наукової літератури, а деякі навіть не знають про них.

Правда, Центральна наукова бібліотека ім.Вернадського в Києві має повний електронний каталог. Інститутські бібліотеки Академії електронних каталогів не мають. Як пише в «Дзеркалі тижня» (№17, 7–13 травня 2005 р.) доктор біологічних наук Олександр Демченко, «ситуація абсурдна навіть для Азії і Африки, не те що для Європи». Тому потрібна цілісна програма негайних заходів на національному рівні, потрібна державна програма стимулювання публікацій за кордоном, потрібно налагодити розповсюдження всієї української наукової продукції та інформації в електронній формі, особливо журнальної, політематичних збірників наукових робіт і матеріалів конференцій, дисертаційних досліджень.

Розміщення таких матеріалів в Інтернеті – запорука не тільки розвитку української науки, а й її популяризації у власній країні та світі, поглибленого вивчення та дослідження історії. Українській науці справді є чим і ким пишатися. Проте імена українських науковців у світовій літературі згадуються все рідше і рідше, адже ніде в Інтернеті не знайти оригінальних праць наших корифеїв. Тим часом у світі виростили вже цілі інтернетівські покоління, нові покоління науковців, які вважають, що те, чого немає в Інтернеті, немає ніде, не існує в природі.

Наприклад, в Інтернеті популярних і важливих праць подвижника історії науки професора Василя Шендеровського вдалося знайти всього дві: про відомого біолога Бориса Балінського і про Івана Пулюя. Але не на академічному сайті, а на сайтах газет. Все. Більше нічого. Можливо, погано шукали. Але немає і багатьох публікацій з історії науки і техніки названих раніше авторів. Виявилось також, що не має своєї веб-сторінки навіть Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім.Г.М. Доброва НАН України.

Інформаційна сфера – одна із проблемних сучасної української науки, її історії. Тому заслуговує на всіляку підтримку ідея про створення Національної бази даних про українську науку з потужною пошуковою системою. Це допоможе врятувати від повної інформаційної загибелі класичні праці видатних українських науковців і задіяти в інформаційний потік усе надруковане останнім часом дослідниками.

У цьому контексті реально актуалізується навчальний курс «Історія Європи: освітній та науковий простір», пропонується деякими науковцями для вищих навчальних закладів. Курс, безперечно, потрібний, він має всебічно розкрити процес формування освітньої та наукової систем Європи відповідно до національних потреб і особливостей кожної європейської країни з урахуванням історичних реалій, відобразити історичну єдність українського та європейського науково-освітнього простору.

Подолання дефіциту інформації з історії науки шляхом прискореного наповнення відповідними матеріалами Інтернету стане в практичній нагоді і студентам, і викладачам, і просвітницьким організаціям, установам, і популяризаторам-ентузіастам. Водночас, це сприятиме розширенню джерельної бази для подальшого вивчення історії української науки як складової європейської і світової.

В.П. Турівний

ІДЕОЛОГІЯ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ – ОБ'ЄКТ ПОЛІТИЧНОЇ ТУРБОТИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

Роки суверенізації України стали часом політичного й культурно-особистісного випробування національної інтелігенції. Завдяки їй зростає духовний потенціал суспільства, долається відчуженість людей від влади, виробляються правила їх політичної поведінки, переглядаються ціннісні установки, підтримуються високі сподівання співвітчизників. Однак в тому, що український народ для росту свого добробуту ефективно не скористався Незалежністю, а нині слабко, невміло підпорядковує нову владу державотворчому поступу, є і її провина. Наші громадяни не позбулися соціально-політичних ілюзій і міфів, про що засвідчило легке засвоєння навіювань «помаранчевої революції» 2004-2005 рр.

Влада, діючи безконтрольно, продовжує свої зловживання, чим дратує опозицію й опосередковано підтримує раніше сформований соціально-напружений і протестно-мобільний спосіб життя значної частини населення, що провокує масове використання адмінресурсу і несе загрозу всенародного бунту. А саме інтелігенція покликана своїм народним походженням і національно-патріотичною налаштованістю згуртувати людей навколо національної ідеї і запропонувати політикам ефективні технології впливу на людську свідомість.

Великі надії на інтелігенцію в гуманізації суспільства поклали зарубіжні науковці Р. Міхельс, Р. Мілс та інші. Гносеологічну значимість мають також праці дослідників радянської доби, хоча вони віддавали перевагу при вивченні ролі інтелігенції соціологічному і культурологічному підходу, справедливо розглядаючи її як соціальне, а не політичне утворення. До того ж радянській інтелігенції, як і дореволюційній (початку ХХ ст.) бракувало націоналізму, бо вона, як писав М. Міхновський, була запаморочена усякими московськими теоріями, що засуджували сепаратизм і славили інтернаціоналізм.

У наш час, коли зростає роль національної самосвідомості українців, існує суспільна потреба наукового вивчення ідеологічної місії інтелігенції. Без її волі і характеру, духовно-творчого потенціалу, високої вихованості, цілісно зразкової інтелігентності нам не обійтись, не визначити майбутній державний устрій України, не створити в країні елітарно-досконалий механізм «рекрутування» і відтворення політичного лідерства, примноження талантами інтелектуально-політичного ресурсу держави. Продовжуючи відстоювати гуманістичні традиції, сучасна українська інтелігенція намагається використати не лише науку, освіту, релігію, літературу, мову, але й політику для захисту духовної свободи особи і оздоровлення взаємин між людьми та їх політичними спільнотами.

Хоч помітно зростає національно-ідеологічна активність нашої інтелігенції, але повільна демократизація політичного режиму перешкоджає їй самовіддано займатись інтелектуальною творчістю, зміцнювати свої позиції організаційно-політично. Мабуть, це відобразилось на її критичних оцінках окремими інтелектуалами. Так, розмірковуючи над проблемами визначеності та значення ролі інтелектуальної еліти у контексті сучасних трансформаційних процесів, віце-президент НАНУ В. Литвин закликає не звинувачувати її в невідповідності й непридатності для вирішення конкретних завдань.¹ А філософ С. Грабовський пише, що наша інтелігенція переважно російсько-радянського штибу. Вона, на його думку, не здатна бути носієм раціонального й вольового філософського розмислу і конструктивної дії, не проявляє волі до вільного життя, не чинить належного опору філософській неспроможності та свавіллю молодій українській буржуазії.² «Ми ще не маємо справжньої інтелігенції»³, - відверто заявив відомий поет і громадський діяч Прикарпаття С. Пушик. Місце української інтелігенції у трансформації сучасного суспільства намагались визначити її форуми (1991р., 1995р.). Підсумовуючи їх роботу, у травні 1999 р. другий з'їзд Конгресу української інтелігенції (голова І. Драч) відзначив, що виконавчій владі національна інтелігенція не потрібна.

Справді, ні кількісно, ні якісно нинішня інтелігенція не відповідає вимогам часу. Тому й мало її серед політиків та державних службовців, що робить хиткою українську державність. І все ж таки відродити свою національну державу, консолідувати українське суспільство можна на основі цінностей, які спираються на культурні традиції, наукові інновації, сучасну освіту та інтелект нації, концентрованим носієм яких є інтелігенція, бо вона має конструктивний, аналітико-оціночний стиль мислення, підвищену громадянську освіченість і готова впоратися з новими завданнями й ситуаціями, сприйняти і розвинути консенсусну ідеологічну стратегію державотворення, не протиставляючи їй гаслам побудови громадянського суспільства.

Постійні коливання суспільно-політичних орієнтацій зумовлюють і породжують у членів суспільства потребу виробляти ідеологію, яка, з одного боку, утримує від скочування на крайні позиції, а, з другого, - надає власному світобаченню певності й стабільності, стверджує сенс свого буття. Засвоївши ідеологію, людина переймається багатьма суспільними проблемами, бачить в своїй суб'єктивній діяльності соціальний смисл, усвідомлює свою роль в політиці. Якщо ж засвоєна особою ідеологія відповідає її потребам, то вона позбавляє сумнівів і вагань, які часто стають перешкодою продуктивній активності. Ідея, що породжує упевненість, стає активною силою, звільняє людину з-під впливу авторитарної ідеології, формує певний спосіб філософського мислення, робить її спроможною взаємодіяти зі світом. Завдяки ідеології як логічно впорядкованій і структурованій частині світогляду вона здобуває владу над своїм оточенням.

Ідеологія ближча до практичного соціального знання, ніж до наукової теорії. Вона лише впливає на погляди, не вивищується над ними, включає ті національні надбання, які набувають для особи особливої значущості, займають провідні місця в ієрархії цінностей. Людина враховує вимоги суспільства і знання про нього інших, їхні уявлення про перспективи розвитку політичної системи. Пошук моделі майбутнього завжди відбувається з орієнтацією на апробовані чи бажані соціальні настанови і стереотипи, які визначають легітимні шляхи її реалізації. Загальність цілей не лише не суперечить суб'єктивній скоординованості індивідуальних зусиль, а й нарощує персональну відповідальність за рішення, що приймаються.

На ґрунті політичної ідеології мотивується соціальна активність, вираженіше формується політична мета і добираються засоби для її досягнення, мобілізуються етнонаціональні та соціальні групи для підтримки цієї мети й участі в її реалізації. Політична наука досліджує політичні цінності, нормативні оцінки та вивчає політичну реальність, переслідуючи цілі створення теорій і вироблення рекомендацій стосовно політичного процесу. Діапазон ідеологічної роботи інтелігенції значно ширший. Вона вносить свій вклад на усіх рівнях ідеології: теоретико-концептуальному (основні положення, принципи, інтереси, ідеали); програмно-політичному (програми, гасла, вимоги); актуалізованому (засвоєння громадянами цілей та принципів ідеології).

Ідеологія потрібна демократичній державі для виконання нею своїх найважливіших функцій. Слугуючи інструментом злагоди й політичної стабільності, гарантом правопорядку, вона керується ідеологією, щоб повніше і справедливніше виразити інтереси більшості населення і забезпечити морально-політичну єдність суспільства. Діяльність її ідеологічних установ має захисний, апологетичний характер. У період же становлення молодих національних держав, як правило, відбувається ідеологічна боротьба, в якій вирішальне значення мають, окрім волі політиків, рівень політичної свідомості, моральної і правової культури, психологія, традиції і склад душі народу. Масове поширення політико-філософських знань переслідує мету виховати в суб'єктів народовладдя необхідне політичне чуття, навчити дотримуватися демократичних норм цивілізовано, керуючись своїм інтелектом, розумом, а не силою.

Державотворення виявило сутність найважливіших етнонаціональних проблем, бо воно проявляється у відродженні духовності, самобутності та місцевому колориті народної культури. Ідеологи вчасно вказали на те, що у перші роки української незалежності найбільш поширеним типом соціальної ідентифікації була етнічна, при якій люди ідентифікували себе не стільки з ідеологічними системами, стільки з етнічними та міжнаціональними спільнотами. Це допомогло державотворцям привернути увагу усіх патріотичних сил до етнічної солідарності й правильно спрямувати її політичну соціалізацію на творення загальноукраїнської політичної нації та національної держави.

Головне питання сучасності внутрішньої політики України полягає в тому, щоб не допустити використання екстремістських національно-етнічних і регіональних відмінностей в антиукраїнських цілях, щоб створити інститути соціально-політичного партнерства. Демократія не зможе утвердитись без правової держави, без ідеологічно підготовлених, високоморальних і відповідальних політиків, які б відродили довір'я народу до влади і провели її організаційну модернізацію, проєвропейську трансформацію.

Сьогодні тривають дискусії про українську модель держави і перспективи розвитку державності України, вибору українського шляху побудови нової держави європейського зразка. Як і личить відкритому суспільству знань, мають місце різні проекти. Ідей висловлено багато, але вони не втілені в стратегічні проекти, не включені в арсенал фундаментальних політичних теорій, не стали науково-теоретичним підґрунтям стратегії політичних реформ.

Справжня інтелігенція розуміє, що політична свідомість і поведінка сучасних людей спрямовується, передусім, партійно-ідеологічними факторами, запропонованими ними програмами суспільних перетворень, в яких правдиво і комплексно відображені соціальні проблеми. Критерії політичної зрілості інтелігенції, на наш погляд, слід шукати у сфері її співпраці з партіями, які мають широку підтримку народу. Її елітарність формується також в процесі поширення партійної ідеології та поєднання її з масовими рухами. Лише співробітництво партій з інтелігентними людьми забезпечить виконання ними головної своєї функції, яка полягає в підготовці професійних політиків і поповненні державних та інших політичних органів енергійними і високоідейними кадрами, здатними вдосконалювати управління самоврядуванням, вміло використовувати зрослу політичну активність мас, їх національні цінності для розбудови державності. При цьому варто керуватись політологічними вимогами до лідерів. Зокрема нагадаю що, Аристотель визначив три якості, якими мають володіти претенденти на вищі посади: «по-перше, співчувати існуючому державному устрою;

мати великі здібності до виконання обов'язків, пов'язаних з посадою; по-третє, відзначатись доброчесністю і справедливістю».⁴

Оновлення у 2006 році в результаті пропорційної виборчої системи політичної конструкції і персонального складу Верховної Ради має доповнитись поліпшенням методології й методики її роботи, які б враховували динамізм суспільних змін, орієнтували управлінців усіх рівнів на професійне вирішення нових завдань правовими засобами, обмежили шкідливі наслідки корпоративізму та посилили відповідальність народних депутатів за законодавчу неврегульованість ринкових відносин, низьку якість й ефективність законів, за посадові правопорушення й зубожіння народу. Остаточно відділити створену соціально-ринкову систему господарювання від попередньої, командно-адміністративної, шляхом демократизації і раціоналізації не вдається, потрібна ще й її ідеологічна орієнтованість на вищі цивілізаційні зразки, які, на жаль, засвоюються структурами громадянського суспільства швидше за правлячу еліту й державних службовців з їх бюрократично-викривленою правосвідомістю і низькою політичною культурою.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Литвин В. Інтелігенція у контексті сучасних процесів. Виступ Голови Верховної Ради України з нагоди 85-річчя Кам'янець-Подільського державного університету. // Голос України. – 2003. – 24 жовтня. – С.4-5; 2. Грабовський С. Чи є порятунок для пострадянської філософії? // Сучасність. – 1996. - №2. – С.83; 3. Голос України. – 1998. – 13 березня; 4. Аристотель. Собр. Соч. В 4-х т. Т.4.- М., 1983. – С.548.

О.В. Черкашина

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ КОБЗАРСЬКОЇ ЕПІЧНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖЖІ

Музичний епос українського народу – це сповідь про його багатостраждальний шлях, пройдений з гідністю невтомного шукача правди. Ще І.Франко зазначав, що «наш героїчний епос, змалювання довговікової боротьби, довговікового терпіння українського народу піснями того самого народу – се один з найкращих вицвітів поетичної творчості в усій слов'янщині»¹. Кобзарські думи, розповідаючи про реальні події української історії, втілюють особливості національної свідомості, в якій немає проповіді агресивних ідей, закликів заграбати чужі землі або поневолити народи.

Кобзарі не просто переймали від інших думи та пісні і передавали їх своїм наступникам, а самі творили й виконували у власній інтерпретації, залежно від розуміння й усвідомлення змісту й мелодійного матеріалу. Якщо бандурист – просто співак-артист, то кобзар – імпровізатор, творець. Творчість кобзарів досліджується в працях М.Цертелєва, І.Срезневського, М.Максимовича, П.Лукашевича, Ф.Колесси, М.Грінченка, В.Боржковського, К.Студинського, К.Квітки, О.Правдюка, Ф.Лаврова, Б.Жеплинського, Б.Кирдана, А.Омельченка, які аналізують жанри й види кобзарського мистецтва, виконавські традиції, тематику й стилістику дум тощо.

Метою даної статті є визначення основних аспектів дослідження кобзарства у ХХ ст. та аналіз ситуації сучасного бандурного мистецтва, що стає особливо актуальним у світлі відродження національної ідеї.

Українське кобзарство – явище оригінальне, але не виняткове. З історії нам відоме існування давньогрецьких аедів, скандинавських скальдів, труверів і фіглярів у середньовічній Франції, гітаристів в Іспанії. Абхазці, чеченці, осетини та інгуші ще й досі виконують найдавніші епічні твори, так звані нартські оповіді. Українська епіка періоду боротьби проти турецько-татарських нападників підтверджує реалізм епосу. Кобзарі, співці України, були «очима й вухами» народу у його волелюбній боротьбі з іноземними поневолювачами – ординцями, османами, німецькими ландскнехтами, польською шляхтою, шведськими владолюбцями та проти національних гнобителів-багатіїв.

Тематика дум правдиво відтворює події епохи спустошливих нападів турецько-татарських завойовників на українській землі і героїчну боротьбу проти них. Порівнюючи українські думи, молдавську епіку, болгарські побутові пісні, традиції співу під народні інструменти на слов'янському Півдні і Близькому Сході та ін., С.Грица дійшла висновку, що „на Україні в XVI-XVII ст. діяли поряд дві традиції творення і виконання епічних пісень: одна йшла від поважного билинного співу Київської Русі..., друга – експресійно-рапсодийного імпровізаційного характеру, ... витворена на основі пісенної практики південно-східної зони. Те, що Україна з давніх часів була територією, на якій